

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

мр Иване Вилић

Теличност као дистинктивно обележје аспектуалног значења у француском и српском језику

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовao комисију 11.04.2016. Наставно-научно веће Филозофског факултета
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. др Снежана Гудурић, редовни професор за ужу научну област Романистика, изабрана у звање 21.07.2009, Филозофски факултет у Новом Саду, ментор 2. др Јасмина Грковић-Мејдор, академик, редовни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, изабрана у звање 2000, Филозофски факултет у Новом Саду, члан 3. др Ненад Крстић, редовни професор за ужу научну област Романистика, изабран у звање 1.6.2008, Филозофски факултет у Новом Саду, члан 4. др Тијана Ашић, редовни професор, члан, изабрана у звање 05.05. 2014., ФИЛУМ, Крагујевац
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Ивана (Марко) Вилић
2. Датум рођења, општина, република: : 04.08.1966. год., Нови Сад, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 7.06.1999. год., Филозофски факултет, Нови Сад, тема: <i>Евалуација знања страног језика у комуникативној методи</i>
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Лингвистичке науке
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Теличност као дистинктивно обележје аспектуалног значења у француском и српском језику
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.
Предмет рада докторска дисертација мр Иване Вилић под насловом <i>Теличност као дистинктивно обележје аспектуалног значења у француском и српском језику</i> је анализа семантичке категорије теличности, која се очитује кроз ограничење Путање, као дистинктивног обележја аспектуалног значења у француском и српском језику. У анализи су посматране семантичке класе глагола кретања, као и класе глагола извођења, стварања и трошења код којих важну улогу у изражавању теличности има директни објекат. Примењена метода контрастивне анализе открива да између француског и српског језика у начинима изражавања теличности највећа сличност постоји код глагола кретања: у француском ограниченост осе путање обележавају предлози <i>à</i> и <i>jusque (+à/en)</i> , док предлог <i>vers</i> указује на неограниченост путање; у српском, ограниченост путање и достизање циља у току кретања изражавају предлошко-падежне конструкције са акузативом, док предлошко-падежне конструкције са дативом означавају да циљ у току кретања није достигнут и да је путања неограничена. У оба језика уочава се семантичка усклађеност између типа глаголске ситуације и предлога у француском, односно предлошко-падежних конструкција и глаголског вида у српском језику: уз ателичне глаголске ситуације у француском, односно неограниченотрајне глаголе у српском јављају се синтагме уведене предлогом, односно предлошко-падежном конструкцијом који такође означавају неограничену осу путање у процесу кретања (<i>marcher/nager/courir vers – ходати/пливати/трчати према ка</i>); уз глаголе који означавају тренутне радње, у француском теличне глаголске ситуације, а у српском глаголе

свршеног вида, јављају се синтагме уведене предлогом, односно предлошко-падежне конструкције које указују да је оса путање у току кретања ограничена (*arriver/venir/entrer à – стићи/доћи/ући у*). Код семантичких класа глагола извођења, стварања и трошења у француском и српском језику, међутим, уочава се извесна разлика у погледу изражавања теличности. У француском језику концептуализација објекта као ограниченог или неограниченог учествује у изражавању теличности, те се глаголске ситуације у којима је објекат изражен као неограничен интерпретирају као ателичне (*lire des romans/écrire des lettres/manger des oranges*), док се глаголске ситуације које подразумевају постојање објекта актуализованог као ограниченог, целовитог појма, посматрају као теличне (*lire les romans/écrire les lettres/manger les oranges*). И у српском језику уочава се улога директног објекта у односу на теличност, али је она у вези са градиличким процесима. Код семантичких класа српских глагола извођења, стварања и трошења телични карактер глаголске ситуације обележава се непостојањем трећег члана видске опозиције у оним случајевима када перфективни облик глагола означава да је радња у потпуности протекла кроз објекат, односно када објекат настане или нестане у целисти током глаголске радње (*читати – прочитати – *прочитавати / писати – написати – *написавати / трошити – потрошити – *потрошивати*). Уколико је објекат модификован или трансформисан, могуће је продужити радњу и тада постоји трећи члан видске опозиције (*писати – уписати – уписивати*). У оба језика, дакле, на концептуалном нивоу уочавају се истоветне појмовне категорије које се на структурно-језичком плану формализују на различите начине.

Докторска дисертација обухвата 295 страница компјутерски уређеног текста подељеног на десет целина: Увод (стр. 11-15), Први део – Семантичка категорија теличности (стр. 16-39), Други део – Теличност као део лексичког аспекта (стр. 40-79), Трећи део – Теличност и аспектуално значење кроз систем глаголских времена у француском језику у односу на српски (стр. 80-138), Четврти део – Синтагма као јединица за изражавање теличности (Теличност и додаци глаголу) (стр. 139-186), Пети део – Контрастивна анализа семантичке категорије теличности на нивоу глаголских синтагми у француском и српском језику (стр. 187-252), Шести део – Упоредивање реализације семантичке категорије теличности на текстовима из превода књижевних дела (стр. 252-275), Општи закључак (276-284), Додатак (285-286), Литература (287-295).

Рад не садржи табеле, шеме нити слике.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У Уводу кандидаткиња одређује предмет свог истраживања - теличност у оквирима проучавања категорије аспекта у језику, наводећи да је реч о инхерентном значењу глаголске лексеме или синтагме, и то о значењу које указује на постојање крајње тачке у одвијању тока радње означене самом глаголском лексемом или синтагмом. Она образлаже основне поставке свог теоријског приступа заснованог како на психолошким тако и на формално-језичким темељима, спојеним у оквирима концептуалне семантике. Упоредивање, проверу, потврду или оповргавање појединих хипотеза вршиће на корпусу оригиналних француских и српских дела и њихових превода. У овом делу кандидаткиња даје и кратак преглед структуре докторске дисертације.

У првом делу тезе, кандидаткиња говори начелно о семантичкој категорији теличности, објашњава и дефинише појам теличности, повезујући га са концептуалном семантиком (учење Р. Декендофа), односно са концептуалном структуром језика. У овом делу, кандидаткиња показује не само да је упозната са целокупном релевантном литературом из области коју истражује (теличност у француском и српском језику), већ и да је у стању да из ње издвоји оно што је најзначајније за предмет истраживања, да податке критички сагледа, упореди их, класификује и на крају организује на веома прегледан начин.

Други део дисертације доноси разматрања о теличности као делу лексичког аспекта, при чему се посебна пажња поклања односу лексичког и граматичког аспекта. Кандидаткиња приказује Вендлерову класификацију глагола у семантичке аспектуалне класе (глаголске ситуације активности, остварења, достигнућа и стања) и могућности њене примене на француске глаголе, ослањајући се у томе превасходно на истраживања француских глагола К.Смит, која допуњује врло добрим поређењима са појединим сегментима теорије Р. Декендофа. Примери на француском праћени преводима на српски омогућавају да се паралелно прати стање у оба језика. Упоредујући анализе класа глаголске ситуације активности К.Смит и Р.Декендофа, кандидаткиња закључује да оба аутора уочавају основни тип глаголске ситуације активности који подразумева процес неограничен по природи, као и итеративне догађаје. К.Смит, међутим, наводи и класу глагола који могу бити телични, али који садрже небројиви или кумулативни објекат, док се у анализи Р.Декендофа овакви глаголи не спомињу. На крају овог дела кандидаткиња даје тестове за утврђивање теличности у француском и српском језику.

У трећем делу кандидаткиња приказује теличност и аспектуално значење кроз систем глаголских времена у француском језику у односу на српски, говори о категорији аспекта у контексту синтаксичких (у француском) и морфосинтаксичких проучавања (у српском језику). Посебну пажњу поклања аспекту у контексту глаголских времена у француском језику, лексичком и граматичком аспекту као и теличности и граматичком аспекту у француском језику, те глаголском виду у српском и контрастивним проучавањима аспекта у француском и српском језику. И у овом делу кандидаткиња показује изванредно познавање литературе из области коју истражује, као и способност разумевања и примене различитих приступа и теорија на језички материјал.

Четврти део посвећен је синтагми као јединици за изражавање теличности, те су у њему приказани, с једне стране, глаголи кретања, а са друге глаголи извођења, стварања и трошења у француском и српском језику. Кандидаткиња врло добро уочава у којим семантичким класама глагола француски и српски језик показују највећу сличност, односно где се и због чега јављају мање или веће разлике. Пети део посвећен је контрастивној анализи семантичке категорије теличности на нивоу глаголских синтагми у француском и српском језику, при чему се глаголи кретања који означавају континуирани процес посматрају одвојено од глагола кретања који изражавају тренутну радњу, док се посебна пажња посвећује глаголу *aller* / *ићи* који је сасвим особен у оба посматрана језика, као и граматичком аспекту код глагола кретања у француском. Кандидаткиња у овом делу разматра и глаголе извођења, стварања и трошења у француском и српском, као и њихов граматички аспект у француском и глаголски вид у српском. У шестом делу дато је поређење реализације семантичке категорије теличности на текстовима из превода књижевних дела, где се сасвим јасно могу уочити формалне сличности и разлике при изражавању теличности у два посматрана језика.

На крају сваког дела кандидаткиња даје закључак изведен на основу разматрања и анализа приказаних у том делу, да би на крају дисертације објединила све ове парцијалне закључке у један општи, употпуњен глобалним погледом на целокупан обрађени материјал.

У Додатку се налази неколико додатних примера изражавања теличности у српском језику и то код глагола кретања конструисаних са предлошким дативом, као и један број примера глагола кретања

који изражавају тренутне радње и иза којих следе предлошко-падежне конструкције са акузативом.

Изузетно обимна и добро одабрана литература броји 125 наслова, а корпус, чија је анализа текла од француског језика ка српском, екцерпиран је из укупно 10 књижевних дела - 9 француских и њихових превода на српски, као и дела И. Андрића *На Дрини ћуприја* и његовог превода на француски. Кандидаткиња је у раду користила и Путанецов француско-српски речник, Речник српскохрватског књижевног језика у издању Матице српске, као и Trésor de la langue française.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

уз напомену:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Ивана Вилић, Теорија комуникације школе Пало-Алто у настави страног језика, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXI, 2006, стр. 365-374. ISSN 0374-0730

2. Ивана Вилић, Теличност и ателичност у француском и српском језику, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXII, 2007, стр. 409-414. ISSN 0374-0730

3. Ивана Вилић, Тип глаголске ситуације Активности као носилац информације о аспекту у француском језику у односу на српски, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXIII, књ. 33, св. 2, 2008, стр. 263-270. ISSN 0374-0730

4. Ivana Vilić, Têlicité au niveau du syntagme verbal en français par rapport au serbe, *Филолошки преглед*, год. 36, бр. 2, Београд, 2009, стр. 257-266, ISSN 0015-1807

5. Ивана Вилић, Ателичне глаголске ситуације у француском у односу на српски језик, *Примењена лингвистика*, бр. 12, стр. 118-125. ISSN1451-7124

6. Ивана Вилић, Теличност код глагола кретања у француском и српском језику, *Зборник за језике и књижевности Филозофског факултета у Новом Саду*, бр. 1, ISSN 2217-7221

7. Ivana Vilić, *Le sémantisme du verbe et l'information aspectuelle en français par rapport au serbe*, Les études françaises d'aujourd'hui, Faculté de Philologie de l'Université de Belgrade, Association de coopération culturelle Serbie-France, Beograd, 2012, str. 305-3016. ISBN 978-86-6153-115-6

8. Ivana Vilić, *Les situations verbales d'état en français et en serbe, ressemblances et différences*, Agapes francophones, Timisoara, 2013, ISBN 978-973-125-386-2

Сви наведени радови настали су у оквиру истраживања рађених у функцији израде докторске дисертације и сви су објављени.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати анализа досадашњих истраживања теличности у француском и српском језику, обједињени, упоређени, систематизовани и допуњени анализом коју је спровела кандидаткиња у својој докторској дисертацији довели су до следећих закључака:

1. У односу на начине реализовања категорије теличности у француском и српском језику, потврђена је почетна хипотеза да теличност у оба језика учествује у стварању аспектуалног значења, али да се различито испољава на формално-језичком плану.

2. И у српском језику се може говорити о присутности семантичких аспектуалних обележја теличности/ателичности, као и стативности/динамичности и трајности/тренутности, иако се глаголски вид традиционално сматрао морфолошком категоријом, јер сам облик глагола изражава аспектуално значење. Обележје теличности се у српском везује за перфективне глаголе, и то тренутне и завршносвршене, док се ателичност везује за имерфективне.

3. У стварању аспектуалног значења у француском језику уочава се важност интеракције значења перфективности и имперфективности са инхерентним аспектуалним особинама глаголских лексема. У француском, сви типови глаголских ситуација, укључујући и стативне, могу се комбиновати и са перфективним и са имперфективним аспектом.

4. Теличне глаголске ситуације остварења и достигнућа, које већ имају природну крајњу тачку у којој се глаголска радња завршава, исказане перфективним аспектом, приказане су као затворене, при чему је крајња тачка ситуације достигнута. У случају ателичних глаголских ситуација активности, које имају произвољну крајњу тачку и могу да трају неограничено, перфективни аспект указује на временско ограничење, односно, да је ситуација престала да се одвија. Глаголске ситуације стања изражене перфективним аспектом приказане су такође као затворене, при чему крајња тачка представља излазак из стања.

5. Ателичне глаголске ситуације активности и стања у комбинацији са имперфективним аспектом приказане су као отворене, при чему се не види почетак нити крај глаголске ситуације. У случају теличних глаголских ситуација остварења, имперфективни аспект означава да крајња тачка није достигнута, а код тренутних глаголских ситуација достигнућа фокусира тренутак пре него што ће се сама радња ситуације реализовати.

6. Перфективни вид у српском најешће означава „резултативност“ радње, при чему се глаголски вид у српском темељи на семантичким особинама глагола, а на њега утичу и други елементи као што су објекат или категорија времена.

7. Аспектуалне вредности трајности, тренутности или учесталости, које су у српском изражене обликом глагола, у француском се врло често изражавају перифразама, посебним изразима или контекстом.

8. Код семантичке класе глагола кретања, и у француском и у српском језику, значајну улогу у обележавању теличности имају предлози, а код семантичке класе глагола извођења, стварања и трошења ту улогу има објекат глаголске радње. У одређивању теличности глаголске ситуације одлучујућу улогу има путања: уколико је оса путање ограничена, осе догађаја и времена такође су ограничене и глаголска ситуација је телична. Уколико је оса путање неограничена, и осе догађаја и времена такође су неограничене, а ситуација се интерпретира као ателична. У случају глагола кретања, у француском и у српском језику, ограничење осе путање изражава се на сличан начин, док се код глагола извођења, стварања и трошења ово ограничење различито формализује.

9. Уз глаголе кретања у француском језику који изражавају континуирани процес могу да стоје предлози који указују на постојање ограничења на оси путање (*courir à, nager jusqu'à/en*) при чему се таква глаголска ситуација интерпретира као телична. Међутим, ни у француском ни у српском језику уз глаголе који већ својим значењем тренутних ситуација упућују на ограниченост путање, не могу да стоје синтагме са предлогом или предлошко-падежне конструкције које упућују на неограниченост (**arriver/venir/entrer vers – *стићи/доћи/ући према, ка*).

10. Код глагола уз које стоји објекат (семантичке класе глагола извођења, стварања и трошења) постоји разлика у начину изражавања категорије теличности у француском и српском језику. У стварању и изражавању аспектуалног значења у француском учествује начин посматрања објекта као ограниченог или неограниченог, а лингвистичка средства којима се објекат концептуализује као неограничен или неограничен, јесу детерминативи: неодређени члан (*des*) упућује на неограничену количину бројивог појма, а одређени члан (*les*), демонстративни

(*ces*) или посесивни (*ses*) придев указују на то да се појам посматра у целини, као ограничен.

11. Код семантичких класа српских глагола стварања, извођења и трошења телични карактер глаголске ситуације обележава се непостојањем трећег члана видске опозиције у оним случајевима када перфективни облик глагола означава да је радња у потпуности протекла кроз објекат, те када објекат настане или нестане у целости током глаголске радње (*читати – прочитати – *прочитавати; писати – написати – *написавати; трошити – потрошити – *потрошивати*). У случају да у току глаголске радње објекат буде модификован или трансформисан, радњу је могуће продужити и тада постоји трећи члан видске опозиције (*писати – уписати – уписивати*). Може се закључити да и у српском језику директни објекат и његова структура утичу на аспектуално значење.

12. У српском језику, начин посматрања објекта, као ограниченог или неограниченог, нема утицаја на аспектуално значење, јер се глаголски вид изражава обликом глагола. Као падеж објекта у српском језику јавља се акузатив и уз свршене и уз несвршене глаголе, када се ради о бројивим именицама – *читати/прочитати роман/романе, писати/написати писмо/писма, јести/појести наранџу/наранџе*. Уколико су у питању небројиви појмови, међутим, уочава се извесна веза између глаголског вида и падежа објекта уз глаголе *јести* и *пити*: уз свршене глаголе најчешће стоји акузатив – *појести супу, попити воду*, док уз несвршене стоји генитив – *јести супе, пити воде*. Значење акузатива и генитива без предлога као падежа у којима се најчешће јавља директни објекат у српском језику може се повезати са односима дела и целине: акузатив без предлога обележава да су одређени појам или количина нечега потпуно и непосредно обухваћени глаголском радњом, док генитив без предлога означава да је то обухватање делимично. Ипак, и у српском језику уочава се да се квантификација именице у функцији директног објекта може повезати са аспектуалним значењем глагола: уколико се објекат на неки начин ограничи – *појеси мало супе (*појести супе), попити мало воде (*попити воде)*, исказ са перфективним глаголом постаје прихватљив.

13. У преношењу аспектуалног значења из француског на српски језик уочава се да је у неким случајевима тешко исказати адекватно значење. Будући да се у француском језику и ателичне и теличне глаголске ситуације могу изразити и перфективним и имперфективним глаголским аспектом, а да српски располаже само перфективним и имперфективним облицима глагола, неке глаголске ситуације не могу се исказати на српском језику. Такав је случај са ателичним ситуацијама израженим обликом перфекта (*il a marché, il a chanté, il a mangé*), које изражавају да је процес трајао, али да је временски ограничен. У српском језику овакве ситуације преводе се имперфективним облицима глагола (*ходао је, певао је, јео је*), односно, преноси се значење лексичког аспекта, а не граматичког.

Кандидаткиња закључује да њена анализа семантичке категорије теличности може послужити као основа за даља истраживања у многим питањима из области семантике, као на пример: а) у истраживањима односа, односно интеракције између граматичког и лексичког аспекта у француском; б) у анализи глаголског вида у српском у односу на дистинктивна семантичка обележја и утицај директног објекта на теличност; в) у истраживањима семантичке категорије теличности у односу на остална аспектуална обележја (*стативност/динамичност* и *тренутност/трајност*) у француском и српском језику; г) у анализи начина изражавања делова и граница у домену објекта, односно код именица, при чему би систематско поређење француског и српског језика по овом питању вероватно открило велике сличности на концептуалном нивоу и различите начине синтаксичког или морфолошког обележавања ових значења у ова два језика (у српском би се углавном употребљавали падежи, а у француском чланови), д) у анализи актуализације именица у француском помоћу члана и српском језику који не поседује члан, те треба утврдити којим се то морфолошким, лексичким, синтаксичким и семантичким средствима француска актуализована именица преноси у српски.

<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.</p> <p>Кандидаткиња на јасан, прегледан и аргументован начин приказује резултате свог истраживања и тумачи их у складу са одабраним теоријским приступом. Комисија позитивно оцењује кандидаткињин начин приказа и тумачења резултата истраживања.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.</p> <p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме <u>ДА</u></p> <p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: <u>ДА</u></p> <p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци: Кандидаткиња је у својој дисертацији први пут спровела систематско истраживање категорије теличности у француском и српском језику и показала на које се начине ова категорија актуализује у два посматрана језика. Исто тако, показала је на које све начине се концепт теличности може преносити из једног језика у други.</p> <p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Уочени недостаци дисертације не утичу на резултат истраживања. Техничке недоследности кандидаткиња ће исправити када буде припремала рукопис за штампање.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ: На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана - да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни, односно измени) или - да се докторска дисертација одбија <p>На основу укупне оцене дисертације, Комисија предлаже да се дисертација мр Иване Вилић под насловом <i>Теличност као дистинктивно обележје аспектуалног значења у француском и српском језику</i> прихвати и да се кандидаткињи одобри одбрана.</p>

У Новом Саду, 5. маја 2016.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

проф. др Јасмина Грковић-Мејдор

проф. др Ненад Крстић

проф. др Тијана Ашић

проф. др Снежана Гудурић

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.